

Asia: VN/2160/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi oppivelvollisuuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Kysymykset lausunnon antajille

Millaisia huomioita teillä on oppivelvollisuuslakiin liittyvistä muutosehdotuksista?

Opetushallitus kannattaa maksuttomaan opiskeluun liittyvää täsmennystä. Jos opiskelija suorittaa samanaikaisesti ammatillista koulutusta ja lukion oppimäärää tai siihen sisältyviä opintoja (ns. kaksoistutkinto), oikeus maksuttomaan koulutukseen päättyisi, kun opiskelija olisi suorittanut ammatillisen tutkinnon ja ylioppilastutkinnon, kuitenkin viimeistään sen kalenterivuoden lopussa, jolloin opiskelija täyttäisi 20 vuotta. Tämä muutos edistää opiskelijoiden yhdenvertaisuutta ja korjaa tulkinnanvaraiset säädökset.

Nykyinen tilanne, jossa itse ns. kaksois- tai kolmoistutkinnoista ei säädetä lain tasolla, aiheuttaa nyt ja tulee aiheuttamaan yhä tulevaisuudessa tietojen

epätarkkuutta valtakunnallisissa rekistereissä, tietojen monitulkinnallisuuden vaaraa, epäselvyyttä koulutuksen järjestäjille ja tietojen hyödyntäjille sekä

myös nykyisen rahoituslain puitteissa tehtäviä rahoituksen maksimoiteja tekemällä valtakunnallisiin järjestelmiin teknisesti sellaisia tallennuksia, että ne mahdollistavat maksimaalisen rahoituksen niin ammatillisen koulutuksen kuin lukiokoulutuksen järjestäjälle. Hallituksen esityksen muutos ei kuitenkaan vaikuta näihin olemassa oleviin epäkohtiin eikä niitä ole erikseen käsitelty esityksessä.

Majoitus- ja matkakorvauksista aiheutuneet valitukset ja syntynyt oikeuskäytäntö on osoittanut, ettei voimassa oleva oppivelvollisuuslain määrittely oppivelvollisen lähimmästä ja monialaisesta ammatillisesta oppilaitoksesta turvaa perustuslain mukaista yksilön oikeutta hankkia toimeentulonsa valitsemassaan ammatissa. Epäselvä määrittelmä on lisännyt myös neuvonnan ja informaatio-ohjauksen tarvetta sekä kohtuuttomia tilanteita erityisesti harvaan asutuilla alueilla. On erittäin tervetullut muutos, että korvauksia myönnettäisiin oppivelvollisen opiskellessa lähimmässä oppilaitoksessa, jossa järjestetään koulutusta hänen suorittamassaan tutkinnossa.

Opetushallitus kannattaa ehdotusta, että nuoret voisivat osallistua nuorisolain mukaiseen työpajatoimintaan oppivelvollisuuden suorittamisvaihtoehtona. Opetushallitus kuitenkin huomauttaa, että mikäli tieto osallistumisesta työpajatoimintaan osallistumisesta haluttaisiin tallentaa joko oppivelvollisuusrekisteriin tai opetuksen ja koulutuksen valtakunnalliseen tietovarantoon samalla tavoin kuin muutkin koulutusmuodot, jotka kelpaavat perusopetuksen jälkeiseen oppivelvollisuuden suorittamiseen, olisi myös oppivelvollisuusrekisteristä tai opetuksen ja koulutuksen valtakunnallisesta tietovarannosta annettua lakia tullut muuttaa tietosisällön osalta. Esimerkiksi tieto työpajatoimintaan osallistumisesta ei tule näkymään oppivelvollisuuden seuranta- ja valvontapalvelussa, eikä täten ole hyödynnettävissä palvelun käyttäjien suorittaessa oppivelvollisten ohjausta ja oppivelvollisuuden valvontaa. Tältä osin tämä oppivelvollisuuden suorittamista jää ainoana koulutusmuotona valtakunnallisten tietovarantojen ja rekistereiden ulkopuolelle. Myöskään

työpajatoimintaan osallistumisesta ei voida tuottaa valtakunnallisia tilastoja Opetushallituksen toimesta.

Millaisia huomioita teillä on tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annettuun lakiin liittyvistä muutosehdotuksista?

Opetushallitus pitää tarpeellisena tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen laajuutta ja muodostumista koskevan säännöksen muuttamista siten, että koulutus muodostuisi pakollisista ja valinnaisista koulutuksen osista. On hyvä, että koulutuksen järjestäjän tulee jatkossa tarjota kaikkia TUVAn koulutuksen osia. Muutos lisää opiskelijoiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia riippumatta koulutuksen järjestäjästä tai toiminta-alueesta.

Tällä hetkellä koulutuksen järjestäjä on voinut esimerkiksi kieltäytyä tarjoamasta mahdollisuutta korottaa perusopetuksen arvosanoja. Opetushallitus huomauttaa, että suurin osa tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen järjestäjistä on ammatillisen koulutuksen järjestäjiä. Selvityksen mukaan ammatillisen koulutuksen järjestäjät tekevät vähemmän yhteistyötä lukiokoulutuksen ja perusopetuksen opetushenkilöstön sekä nuorisotyön kanssa. Opetushallitus tukee yksilöllisiin valintoihin liittyvää muutosta, mutta toteaa, että muutos vaatii myös koulutuksen järjestäjiltä uudenlaisia yhteistyömuotoja ja rakenteita eri opetuksen ja koulutuksen järjestäjien sekä nuorisotyön välillä.

Opetushallitus pitää tärkeänä muutosta, että järjestyssääntöjä koskevia säännöksiä sovellettaisiin myös tutkintokoulutukseen valmentavassa koulutuksessa. Järjestyssäännöillä edistetään oppilaitoksen sisäistä järjestystä, opiskelun esteetöntä sujumista sekä oppilaitosyhteisön turvallisuutta ja viihtyisyyttä.

Millaisia huomioita teillä on perusopetuslakiin, ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin ja lukiolakiin liittyvistä muutosehdotuksista?

Opetushallitus kannattaa ehdotusta valita ensin oppivelvolliset hakijat kaikkiin koulutusmuotoihin. Tämä selkiyttää ja yhdenvertaistaa opiskelijavalintaa kaikilla koulutuksen järjestäjillä kaikissa koulutusmuodoissa ja tukee oppivelvollisuuslain toteutumista.

Muutos vaatii riittävät resurssit ohjaukseen niin perusopetuksessa, nivelvaiheessa kuin toisella asteella. Ohjauksessa on varmistettava, että oppivelvollinen hakeutuu koulutukseen, jossa hänellä on tosiasialliset edellytykset suorittaa tutkinto, esimerkiksi kielitaidon ja tuen tarpeen näkökulmasta.

Tällä hetkellä nykyisissä ammatillisen koulutuksen valintaperusteissa oppivelvollisia suositaan antamalla valintapisteitä perusopetuksen, TUVA-koulutuksen tai oppivelvollisille tarkoitetun vapaan sivistystyön koulutuksen suorittamisesta. Lisäksi tutkinnon suorittaneet on rajattu pois yhteishausta, joten oppivelvollisten lisäksi hakee vain pieni joukko muita hakijoita.

Jatkuva haku on päähakeutumisväylä ammatilliseen koulutukseen ja siinä hakijat ovat pääasiassa aikuisia, joilla saattaa jo olla tutkinto, mutta myös

perusopetuksen päättävät hakevat jatkuvassa haussa. Jos oppivelvolliset ovat etusijalla sekä yhteishaussa että jatkuvassa haussa, syntyy riski siitä, että

vanhemmat koulutusta tarvitsevat hakijat jäävät ilman opiskelupaikkaa.

Mikäli oppivelvolliset hakijat tulee jo valintavaiheessa erotella muista hakijoista, tulee opiskelijavalinnan prosessiin huomattavia muutoksia, sillä koulutuksen järjestäjän tulee jo valintoja tehdessään tarkastaa tiedot kaikista rekistereistä kaikilta alle 18-vuotiailta hakijoilta. Tämä luo uuden työtehtävän koulutuksen järjestäjien opiskelijavalinnan prosessiin, mihin tulee varata riittävät resurssit.

Opetushallitus huomauttaa, että oppivelvollisten ensisijaisesti valitseminen voi aiheuttaa sen, että erityisesti haavoittuvassa asemassa olevat nuoret

esimerkiksi turvapaikanhakijat ilman kotikuntaa Suomessa jäävät tämän muutoksen myötä myös toissijaiseksi hakijoiksi. Muutos tarkoittaisi myös sitä, että toissijaisiksi hakijoiksi jäisivät ne opiskelijat, joiden kotikunta on Ahvenanmaalla, sillä oppivelvollisuuslaki ei kosketa niitä oppijoita, joiden kotikunta on Ahvenanmaalla. Tällöin ulkopuolelle jää selkeä ryhmä henkilöitä, joiden äidinkielenä enemmistöllä on ruotsi. Tätä ei ole myöskään huomioitu hallituksen esityksessä.

Opetushallitus pitää perusteltuna selkeyttää oppivelvollisuuden suorittamista aikuisten perusopetuksessa, mutta hallituksen esityksen muotoilu jättää epäselväksi, voiko oppivelvollisuutta jatkossa suorittaa myös pelkkänä aineopiskeluna. Muotoilu "Lain soveltamiskäytännössä on pitkään katsottu, että oppivelvollisuutta ei voi suorittaa pelkästään aineopintoina vaan oppivelvollisuuskoulutus on lähtökohtaisesti päätoimista. Tilanteen selkeyttämiseksi esityksessä ehdotetaan, että perusopetuslain 46 §:n 1 momenttiin lisätään maininta oppivelvollisuuslain 5 §:n 1 momentin tarkoittamista opiskelijoista, jolloin laissa oleva "aukko" täyttyy ja nämä kaksi lainkohtaa

ovat loogisessa suhteessa toisiinsa." jättää tulkinnan varaa. Opetushallitus toivoisi tähän muotoiluun tarkkuutta, jottei lain soveltajalle jää epäselvyyttä tulkinnasta.

Tällä hetkellä aikuisten perusopetuksen järjestäjät luovat oppiaineen suorittajille aikuisten perusopetuksen oppimäärän opiskeluoikeuden KOSKI- tietovarantoon, koska oppiaineopiskelua ei katsota oppivelvollisuuskoulutukseksi. Opetushallitus ehdottaa, että perusopetuksen oppiaineiden oppimäärän suorittaminen aikuisten perusopetuksessa katsottaisiin oppivelvollisuuskoulutukseksi, jos oppivelvollinen on jo suorittanut perusopetuksen oppimäärän tai sitä vastaavat opinnot, mutta häneltä puuttuu riittävä suomen tai ruotsin kielen taito.

Opetushallitus pitää tärkeänä hallituksen esityksessä perusopetuslain 46 §:n täsmennystä, jonka mukaan aikuisten perusopetuksen opiskelijaksi voidaan

ottaa myös oppivelvollisuuslain (1214/2020) 5 §:n 1 momentissa tarkoitettu opiskelija. Tällä turvattaisiin näille opiskelijoille sekä suomen tai ruotsin opinnot ja niiden maksuttomuus että myös muut opintososiaaliset edut. Aikuisten perusopetuksen opiskelijamäärä on kasvanut huomattavasti viime vuosina, ja on tärkeää turvata aikuisten perusopetuksen opiskelijoille perusopetukseen kuuluva opetuksen maksuttomuus sekä opintososiaalisten etujen saaminen. Suomen tai ruotsin kielen taidon parantaminen luo perustan jatko-opinnoille ja ammatissa tarvittavalle suomen tai ruotsin taidolle.

Opetushallitus painottaa kuitenkin, että esityksessä tulisi täsmentää, että oppivelvollisten osalta aikuisten perusopetuksessa voidaan opiskella suomen tai ruotsin kielen opintojen lisäksi myös muita aineopintoja opiskelijan tarpeen mukaan. Tämä on välttämätöntä opetuskielen ja jatko-opintovalmiuksien

vahvistamisen näkökulmasta. Eri oppiaineiden opinnot tukevat tiedonalojen kielen vahvistamista ja sitä kautta suomen ja ruotsin kielen taitoa vahvistaen

opiskelijoiden jatko-opintovalmiuksia. Opetushallitus pitää tärkeänä, että oppivelvollisilla on oikeus päätoimiseen opiskeluun, joka mahdollistaa opiskelijan

hyvinvoinnin tukemisen, opiskeluun kiinnittymisen ja perusopetuksen päättöarvosanojen korottamisen.

Oppivelvollisten yhdenvertaisuus edellyttäisi, että myös toisen asteen koulutuksessa ateria määriteltäisiin laissa täysipainoiseksi sekä pedagogisesti ja

toiminnallisesti tarkoituksenmukaisella tavalla järjestetyksi osaksi opiskelutyöpäivää. Pelkkä maksuttomuus ei siten aterian kriteerinä riitä, vaan oppivelvollisille tarjottavan aterian tulisi olla tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu, täysipainoinen osa opiskelupäivää kaikissa koulutusmuodoissa. Näin on säädetty perusopetuksen aterian yhteydessä maksuttomuuden ohella. Tämän vuoksi opiskelijaruokailun rajaaminen vain opetussuunnitelman edellyttämiin läsnäolopäiviin on ongelmallista. Olisi perusteltua tarkastella, tulisiko opiskelijaruokailu ymmärtää laajemmin osaksi

oppivelvollisen opiskelupäivää silloin, kun opiskelija on tosiasiallisesti oppilaitoksen opiskelija ja osallistuu oppilaitoksen toimintaan ja on läsnä koulutuspaikassa, riippumatta siitä, onko päivä sisältänyt varsinaista opetustuntia tai osaamisen mittaamiseen liittyvää koetilannetta.

Vaikutukset Opetushallitukselle

Oppivelvollisten valinta ensin tarkoittaa muutoksia Opintopolun palvelukokonaisuuteen opiskelijavalintojen osalta ja mm. valtakunnallisiin ohjeistuksiin, tiedotukseen ja asiakaspalveluun. Järjestelmämuutokset aiheuttavat virkailijoiden koulutusta, lisääntyvää asiakaspalvelua ja tiedotusta. Ehdotetun muutoksen aikataulu tarkoittaa sitä, että muutosten toteuttamisen ja testausten tuli olla valmiina jo vuoden alusta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että muutosten tulee olla toteutettuna jo ensi syksynä.

Muutos edellyttää muutoksia Opintopolun palvelukokonaisuuteen KOSKI-tietovarannon osalta ja mm. teknistä kehitystyötä, jonka suuruutta on vaikea arvioida

tarkasti, sillä toteutustapoja tiedon tuottamiseen opiskelijavalintaprosessissa hyödynnettävälle suorituspalvelulle on monia, eikä ole itsestään selvää, mikä niistä on kustannustehokkain ja paras siitä näkökulmasta, että päätelty tieto oppijan oppivelvollisuudesta ei olisi ristiriidassa suorituspalveluun tallennettujen

opiskeluoikeus- ja suoritustietojen kanssa. Lisäksi oppivelvollisuustiedon hakeminen ja näyttäminen suorituspalvelussa aiheuttaa tarpeen tekniselle kehitystyölle ja siihen liittyville resursoinneille.

Korhonen Olli
Opetushallitus